

دو فصلنامه بین المللی تحقیقات حقوق قضایی

License Number: 86227 Article Number: Y4N478885 ISSN-P: 2717-1132

بررسی تطبیقی مجازات اغتشاش (جرائم مربوط به امنیت داخلی)

در قانون کیفری ایران و انگلستان

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۰۴/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۰۶/۱۲)

دکتر حسین یار احمدی^۱

استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی موسسه آموزش عالی فاران مهر دانش، تهران، ایران

محمدرضا مجاهد اکباتانی

دانشجوی دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی موسسه آموزش عالی فاران مهر دانش، تهران، ایران

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی تطبیقی مجازات اغتشاش در قانون کیفری ایران و انگلستان در ۲ بخش احکام ثبت شده و احکام صادر شده است. قلمرو زمانی پژوهش برای ایران اغتشاشات سال ۱۳۹۸ و برای انگلستان اغتشاشات سال ۲۰۱۱ انتخاب شد که در خصوص جرائم اتفاق افتاده، صدمات وارده به اموال، واکنش نیروهای امنیتی و نیز واکنش مسئولین قضایی قابل تطبیق هستند. این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر رویکرد یک مطالعه کیفی و از نظر نوع روش، توصیفی-تاریخی است. نتایج پژوهش نشان داد، به دلیل پویایی و تنوع جرائم اتفاق افتاده در هنگام اغتشاشات، قوانین ثبت شده در هنگام اعمال مجازات، کارایی لازم را نداشته و احکام صادر شده همراه با ملاحظات سیاسی و امنیتی بوده است که به صورت مشترک برای ایران و انگلستان مشاهده شد. اما در نحوه برخورد با طیف‌های مختلف اغتشاش‌گران و اعمال تجدیدنظر در احکام، برای ایران تنوع و گستردگی بیشتری نسبت به انگلستان وجود داشته است و این امر را می‌توان در وجود احکام تعزیراتی، رفعت اسلامی و در راس آن شخصیت ولی فقیه جست و جو نمود که تخفیف در مجازات‌ها و همچنین عفوهای گسترده‌تری در چارچوب شریعت اسلام، به‌همراه داشته است.

واژگان کلیدی: مطالعه، تطبیقی، اغتشاش، قوانین کیفری، ایران، انگلستان

^۱ نویسنده مسئول

بخش اول: کلیات

نظم عمومی، تامین کننده مصلحت حاکمیت و شهروندان و آزادی اجتماعات تامین کننده مصلحت شهروندان است. رابطه بین نظم عمومی و آزادی اجتماعات اگرچه در ظاهر در تضاد یکدیگر است، اما به یکدیگر وابسته هستند. در هر کشوری رعایت نظم عمومی از اهمیت بالایی برخوردار است و یکی از مهم ترین مصادیق امنیت اجتماعی محسوب می گردد. وجود امنیت و آرامش یکی از مسائل مهم برای هر کشور است و موضوع مهمی برای قانون گذاران محسوب می شود، به همین دلیل اگر شخصی نسبت به امنیت یک کشور اقدامی نماید عنوان اغتشاش گر می گیرد. نظم عمومی اشاره به نظم و آسایشی دارد که افراد یک جامعه در زیر سایه قوانین از آن برخوردار هستند. حال زمانی که فرد یا افرادی باشند که با اعمال رفتار و حرکات غیرمعارف موجب برهم زدن نظم عمومی شوند، در این نظم اخلاص ایجاد کرده اند (بیاتی، ۱۳۹۹). جرائم و تهدیدات مرتبط با امنیت داخلی، عموماً در همه کشورها ماهیت مشترکی دارد و مسئولین سیاسی و حکومت آن کشور را در یک چالش مشترک قرار می دهد که به دنبال دفع و خنثی نمودن آن هستند. اما نوع مواجهه با اقدامات و همچنین برخورد با مسببان مخل امنیت داخلی می تواند متناسب با قوانین هر کشور تفاوت هایی داشته باشد که بررسی تطبیقی آن برای ۲ کشور مختلف می تواند، نقاط افتراق و اشتراک های متعددی را احصاء نماید. لذا پژوهش حاضر به دنبال بررسی مقایسه ای نحوه برخورد با جرائم داخلی مربوط به اغتشاش، در ۲ کشور ایران و انگلستان است و به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که مجازات اغتشاش در قانون جزایی ۲ کشور ایران و انگلستان چگونه است و چه زمینه های اشتراکی و افتراقی دارد. همچنین قانون های وضع شده، هنگام پیاده سازی تا چه اندازه، تابع مقتضیات سیاسی و امنیت حاکم بر جامعه است.

بخش دوم: بررسی و شناخت اغتشاش

اغتشاش، اقدامی همراه با خشونت است که از سوی افراد در مقابله با نظام حاکم بر هر مجموعه ای اتفاق می افتد و همواره بی نظمی و ناامنی را با خود به همراه دارد. در مقابل «اعتراض» ابراز مخالفت به صورت نوشتاری، علمی و یا گفتاری در مقابل رویدادهای سیاسی یا اجتماعی است که ممکن است به صورت فردی یا تجمعات گروهی انجام شود. اهمیت این موضوع به این سبب است که اقدامات اولیه در جهت ایجاد بی نظمی و اغتشاش مانند تشویش اذهان عمومی و تشویق به اغتشاش، حتی اگر فعلیت بی نظمی هم

محقق نشود در دسته اعمال مجرمانه داخلی، قرار دارد (شفیع زاده و همکاران، ۱۴۰۰). عمل اغتشاش را می توان به طغیان رفتار ظالمانه طبقات جنایتکار منتسب دانست که یکی از جدی ترین جرایم نظم عمومی است و مجازات قابل توجهی را به همراه دارد زیرا در هنگام ارتکاب آن ممکن است بسیاری از جرائم به صورت همزمان اتفاق بیافتد. مطالعات نشان داده است، فارغ از اینکه اغتشاش در کدام کشور رخ داده است، مراکز قضایی و دادگاه ها، احکام خود را علاوه بر مدنظر قرار دادن جوانب کیفری، بر اساس الزامات سیاسی و امنیتی همان کشور صادر می نمایند.

بخش سوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

جرائم بر علیه امنیت یک کشور، به ۲ بخش تهدیدات داخلی و خارجی تقسیم بندی شده است که پژوهش حاضر به دنبال بررسی جرائم بر علیه امنیت داخلی و تهدیدات مرتبط با آن است و عوامل هنجارشکنانه اغتشاشات مرتبط است. به صورت کلی رفتار و فعالیت های مجرمانه ای که انجام آن ها موجب بی نظمی و اخلال در نظم عمومی شود، در زمره جرائم داخلی قرار دارد. لذا جرائم و تهدیدات مرتبط با امنیت داخلی یک کشور را می توان به صورت زیر فهرست نمود:

- اخلال در آرامش و آسایش عمومی.
- آسیب رساندن به اموال عمومی و سلب آسایش در جامعه .
- ایجاد، تشکیل و یا عضویت در گروه های مخل امنیت کشور.
- تبلیغ علیه حاکمیت مشروع در راستای گروه ها و جریانات سیاسی مخالف .
- انجام فراخوان های مختلف در شبکه های مجازی به منظور تحریک مردم (تشویق به اعتصاب، شعارنویسی، تخریب اموال عمومی و...)
- تهدید جان و نوامیس مردم با استفاده از سلاح های سرد و گرم.
- تعرض به نیروهای انتظامی و امنیتی.
- ارسال محتوای هنجارشکن (فیلم و تصاویر اغتشاشات، تعرض ها، اعتصابات و...) در شبکه های مجازی.

برگزاری راهپیمایی های اعتراضی به موجب قانون، از حقوق اساسی مردم یک کشور است و در سراسر دنیا نیز این امر مورد قبول واقع شده و از حقوق اولیه ملتهاست. حق اعتراض همگانی به عنوان یکی از حقوق مربوط به آزادی در قانون اساسی و اسناد بین المللی معرفی

شده است که به صورت تظاهرات قانونی، اعتراضات مدنی یا اجتماعات پدیدار می‌شود (بیاتی، ۱۳۹۹). در ادامه به بررسی کلی قوانین مجازات در ساختار قضایی ایران و انگلستان پرداخته می‌شود.

بخش چهارم: قوانین مجازات در ساختار قضایی ایران

مجازات‌های اسلامی به حدود، قصاص، دیات، تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده تقسیم می‌شود. بررسی‌ها نشان داده‌است بر طبق حقوق جزای اسلام، بیش از ۹۵ درصد عناوین مجرمانه دارای عنوان مجرمانه از نوع تعزیر (اعم از حکومتی و شرعی) هستند که متضمن مجازات تعزیری می‌باشند. لذا می‌توان با ایجاد تحول در ساختار مجازات‌ها، از ظرفیت بالقوه مجازات‌های تعزیری در حقوق کیفری اسلام استفاده بهتری نمود (همتی‌ار، ۱۳۹۱). مجازات تعزیری در ۸ طیف و به صورت رتبه‌ای تقسیم‌بندی شده است. مجازات تعزیری درجه ۱ به حداکثر ۳۰ سال زندان و مصادره اموال اشاره می‌کند که با کاهش شدت جرایم، مجازات حبس و جزای نقدی آن کاهش می‌یابد به گونه‌ای که مجازات تعزیری درجه ۸، دارای حداکثر ۳ ماه زندان و جزای نقدی تا سقف ۱۰ میلیون ریال است. برابر ماده ۲۷۹ قانون مجازات اسلامی، محاربه یعنی؛ کشیدن سلاح (گرم و سرد) به قصد جان، مال یا ناموس مردم یا ارباب آن‌ها، به نحوی که موجب ناامنی در محیط گردد. اگر فعل کشیدن سلاح رخ نداده باشد ولی امنیت مردن را به مخاطره بیاندازد، ممکن است در راستای جرم محاربه محسوب شود. همچنین در برخی از مواردی که از اقدام فرد تصویر یا فیلمی برداشته شود به گونه‌ای انتشار آن منجر به تشویش اذهان عمومی و ایجاد ترس در در سطح جامعه شود، در ذیل ماده ۲۷۹ قرار گرفته و فرد به عنوان محارب شناخته می‌شود. ماده ۲۸۲ قانون مجازات اسلامی بیان می‌کند، حد محاربه دارای یکی از ۴ مجازات اعدام، صلب، قطع دست راست و پای چپ و نفی بلد است. همچنین باید توجه شود که ماده ۴۷ قانون مجازات‌های اسلامی در خصوص صدور حکم و اجرای مجازات در مورد جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور بیان می‌دارد، قدرت نمایی و ایجاد مزاحمت با چاقو یا هر نوع اسلحه دیگر، جرایم علیه عفت عمومی و معاونت در قتل عمدی و محاربه و افساد فی الارض قابل تعویق و تعلیق نیست. همچنین در صورت همکاری مؤثر مرتکب در کشف جرم و شناسایی سایر متهمان، تعلیق بخشی از مجازات به تشخیص مراجع قضایی صورت می‌گیرد. (هریسی نژاد، ۱۳۸۸).

اصل نهم قانون اساسی ایران بیان می‌دارد، هیچگونه حقی وجود ندارد که آزادی‌های مشروع با وضع قوانین و مقررات سلب شود. اما هنگامی که آزادی‌ها باعث اخلال در نظم و امنیت جامعه شود، محدود نمودن آن توجیه‌پذیر است. همچنین برطبق اصل ۲۷ قانون اساسی، تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها بدون حمل سلاح، به شرط آن که مخل با مبانی اسلام نباشد آزاد است. اما برگزاری هرگونه تجمع در صورتی که با هدف ارتکاب جرایمی علیه امنیت داخلی و خارجی کشور باشد، جرم محسوب می‌شود. در همین ارتباط ماده ۶۱۰ قانون مجازات اسلامی، اجتماع و تبانی به قصد ارتکاب جرایمی علیه امنیت داخلی و خارجی کشور را جرم انگاری کرده است. هنگامی که اعمال مجرمانه‌ای که باعث سلب آرامش مردم و آسیب رساندن به اموال عمومی و خصوصی شود از مرحله راهپیمایی اعتراضی خارج شود، به عنوان اغتشاش و رفتارهای هنجارشکنانه تلقی می‌شود (توحیدی نافع، ۱۳۹۴). با عنایت به ماهیت عمل اغتشاش که ممکن است جرم انگاری آن همزمان در چند بخش مورد بررسی قرار گیرد، ابتدا به برخی از الحاقیه‌های ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی^۱ در خصوص تعدد جرائم تعزیری اشاره می‌شود.

- هرگاه جرائم ارتكابی مختلف نباشد، فقط یک مجازات تعیین می‌شود و در این صورت، دادگاه می‌تواند مطابق ضوابط مقرر در این ماده که برای تعدد جرائم مختلف ذکر شده، مجازات را تشدید کند.

- در مورد جرائم مختلف، هرگاه جرائم ارتكابی بیش از ۳ جرم نباشد، حداقل مجازات هر یک از آن جرائم بیشتر از میانگین حداقل و حداکثر مجازات مقرر قانونی است.

- چنانچه جرائم ارتكابی مختلف، بیش از ۳ جرم باشد، مجازات هر یک، حداکثر مجازات قانونی آن جرم است. در این صورت دادگاه می‌تواند مجازات هر یک را بیشتر از حداکثر مجازات مقرر قانونی تا یک چهارم آن تعیین کند.

- در صورتی که در جرائم تعزیری، از رفتار مجرمانه واحد، نتایج مجرمانه متعدد حاصل شود، مرتکب به مجازات جرم اشد محکوم می‌شود.

۱. قانون کاهش مجازات حبس تعزیری - مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳

بخش پنجم: قوانین مجازات در ساختار قضایی انگلستان

آنچه در نظام حقوقی انگلستان اهمیت دارد، سیستم حقوقی مبتنی بر سوابق است. به عبارت دیگر رای فعلی از رای قبلی و رای قبلی از رای ماقبل خودش تبعیت می‌کند. البته برخی از دادگاه‌های عالی حق دارند که این سوابق را تغییر دهند و رای جدیدی صادر کنند. اما به هر حال این رای جدید باید در آرای آتی مورد تبعیت قرار بگیرد. لذا حقوق انگلستان یک «نظام باز» است و حقوق‌دان انگلیسی به جای تفسیر باید به تفکیک بین دعاوی مسبوق به سابقه و دعاوی مشابه و غیر مشابه بپردازد. (مهر و همکاران، ۱۳۹۶). در سال‌های اخیر سیستم عدالت کیفری انگلستان در راستای کاهش اختیارات قانونی قضات گام برداشته و در موارد خاص به محدود کردن این اختیارات پرداخته است. از دیگر اقدامات اتخاذ شده در این راستا صدور رهنمودهای صادره از دادگاه استیناف است. این رهنمودها تصمیمات قضایی هستند که پارامترهای کلی عوامل مخففه و مشدده و حداقل مجازات‌های قابل اعمال برای برخورد با گونه‌های متنوع یک جرم خاص را ارائه می‌کنند. (مهر، ۱۳۸۷). در انگلستان در صورتی می‌توان فرد را مجرم شناخته و مجازات کرد که دو عنصر عمل فیزیکی^۱ همزمان با قصد مجرمانه^۲ با هم تطابق داشته باشند. تمامی جرایم در نظام حقوقی انگلستان دارای یک حد بالایی از مجازات هستند که در قانون معین می‌شود و معدودی از جرایم هستند که از حساسیت خاصی در نظر قانون‌گذار برخوردار هستند و برای آن حداقل کیفر وجود دارد و قاضی در خصوص حداقل کیفر از اختیارات زیادی بهره‌مند است و در تعیین کیفر آزادی عمل خوبی دارد. گروه دیگری از مجازات‌ها در انگلستان، مجازات‌های اجتماعی هستند. مجازات‌های اجتماعی به عنوان ضمانت اجرایی که پیدایش آنها همواره با مطالعات ارزیابی کننده نسبت به مجازات زندان همراه بوده است، شناخته می‌شوند. همچنین در نظام حقوقی انگلستان در کنار آمارهای متعدد مربوط به مطالعات جزایی از سال ۲۰۰۶ آمارهای مربوط به تعیین کیفر نیز در دوره‌های زمانی ۳ ماهه و ۱ ساله منتشر می‌شود و در معرض استفاده همه پژوهشگران قرار گرفته است؛ قابلیت سازگاری (امکان ترکیب احکام با همدیگر)؛ لحاظ

^۱ Actus Reus

^۲ Mens Rea

کردن خطر ارتکاب مجدد جرم و نیز قابلیت اجرای مجازات نسبت به مقتضیات منطقه ای از دیگر ویژگی های قانون مجازات در انگلستان است (همتیار، ۱۳۹۱).

در قانون کیفری انگلستان، دادگاه باید دسته جرائم را در یک چارچوب مشخص تعیین نموده و برای تعیین مقوله، باید تقصیر و آسیب را ارزیابی نماید. برای عمل اغتشاش این چارچوب عمدتاً در ۲ نوع تخلف «الف» و «ب» دسته بندی می شود. تخلف نوع «الف» دارای مواردی است که مجرم، از بمب آتش زا استفاده کرده یا قصد استفاده از آن را داشته است. همچنین مجرم از سلاح گرم یا سایر سلاح های بسیار خطرناک استفاده کرده یا قصد استفاده از آن را داشته است و در نوعی دیگر مجرم یک محرک بود یا نقش اصلی را ایفا می کرد و همچنین اقدامات وی سطح خشونت یا بی نظمی را افزایش دهد و تخلف نوع «ب»، هرگونه حادثه اغتشاش بدون احتساب عوامل دسته «الف» است. همچنین دادگاه باید تشخیص دهد که سلاح از نظر واقعیات و شرایط بسیار خطرناک است یا خیر. ماهیت خطرناک باید اساساً فراتر از تعریف قانونی سلاح تهاجمی باشد، که عبارت است از «هر وسیله ای که برای استفاده برای ایجاد جراحت ساخته یا اقتباس شده است، یا توسط شخصی که آن را همراه دارد، برای چنین استفاده ای در نظر گرفته شده است.

موارد متعددی وجود دارد که نشان می دهد نظام قضایی انگلستان بر روی فراخوان های هنجارشکنانه با ماهیت سیاسی حساسیت ویژه ای دارد. به عنوان مثال، فردی به دلیل فراخوان اعتراض در صفحه فیس بوک و علی رغم نداشتن سابقه کیفری به ۴ سال حبس محکوم شد. اما محکومیت انجام فراخوان در فیس بوک برای تخریب و چپاول سوپرمارکت تنها به نوشتن یک نامه عذرخواهی ختم شد و این تفاوت عمده، نشانه واضحی است که دادگاه ها با توجه به الزامات سیاسی و امنیتی، اقدام می کنند (لازاروس^۱ و همکاران، ۲۰۲۰).

با توجه به اینکه این پژوهش به دنبال یک مطالعه تطبیقی در خصوص مجازات اغتشاش در ایران و انگلستان می باشد، پیشینه و نتایج پژوهش ها و مطالعات انجام شده در ارتباط با موضوع پژوهش، به صورت مستقل در بخش بررسی نتایج ارائه می شود. اما به صورت کلی، هاشمی (۱۳۸۲)، در پژوهش خود با عنوان زمینه های اغتشاش و راه های پیشگیری از آن،

^۱ Lazarus

بیان داشت، قانون مجازات اسلامی ایران، از برخی جهات نسبت به حقوق انگلستان، مجازات خفیف‌تری در نظر گرفته است. پژوهش مهرا (۱۳۸۷)، رهنمودهای تعیین مجازات در انگستان و ولز مورد ارزیابی قرار داده است. پژوهش همتیار (۱۳۹۱) به بررسی تطبیقی انواع مجازات‌ها در نظام حقوقی ایران و انگلستان پرداخته و بیان داشت، قانون مجازات اسلامی به مراتب از قوانین مجازات در انگلستان جامعیت بیشتری دارد اما قوانین مجازات در انگلستان از تنوع بیشتری برخوردار است که در این زمینه می‌توان با اجرای دقیق مجازات تعزیری در ذیل قوانین مجازات اسلامی، می‌توان تنوع بیشتری حتی نسبت به انگلستان، برای مجازات در نظر گرفت. پژوهش افراسیابی و رستمی (۱۳۹۴) به بررسی قواعد حقوق کیفری انگلستان پرداخته است. رساله دکتری توحیدی نافع (۱۳۹۴)، به بررسی تعیین مجازات در نظام قضایی ایران و مطالعه تطبیقی آن با حقوق انگلستان اشاره نموده است. همچنین بیاتی (۱۳۹۹)، در پژوهش خود به بررسی نظامات حقوقی حاکم بر پاسداشت نظم عمومی و تضمین آزادی اجتماعات پرداخته است.

بخش ششم: روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر رویکرد یک مطالعه کیفی و از نظر نوع روش، توصیفی-تاریخی است که از روش ۴ مرحله‌ای جرج بردی^۱ برای دستیابی به اهداف پژوهش استفاده شده است. الگوی بردی، به ترتیب دارای مراحل توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه است. در مرحله توصیف، پدیده‌های تحقیق بر اساس شواهد و اطلاعات، برای بررسی در مراحل بعدی آماده می‌شود. در مرحله تفسیر، اطلاعات جمع‌آوری شده در مرحله اول واری و تحلیل می‌شوند. در مرحله همجواری، اطلاعاتی که در مرحله توصیف و تفسیر آماده شده است، به منظور ایجاد چارچوبی برای مقایسه و تفاوت‌ها، طبقه‌بندی و در کنار هم قرار می‌گیرند و در مرحله مقایسه، مسئله تحقیق با توجه به جزئیات، بر اساس تفاوت‌ها و شباهت‌ها مقایسه می‌شود (باقریان فر، ۱۳۹۹). منابع مورد استفاده پژوهش، داده‌ها، اسناد و مدارک منتشرشده از خروجی دادگاه‌های جرائم اغتشاش در ۲ کشور ایران و انگلستان است که از جستجو در سایت‌های معتبر بدست آمده است. طبق مطالعه خراشادی‌زاده و کریمی‌مونقی (۱۳۹۶)، برای قضاوت درباره اعتبار اسناد و مدارک به نقد بیرونی و درونی

^۱ George Brady

منابع توجه شد. در نقد بیرونی، اصلی بودن مدارک مورد نظر بود که مدارک باز یابی شده، همان مدارک و مستندات مربوط به نمونه مورد مطالعه باشد و در نقد درونی اهمیت و صحت محتوای مدارک قضاوت شد که محتوای مدارک باز یابی شده در جهت پاسخگویی به سوال تحقیق بوده و براساس مستندات واقعی تنظیم شده باشد.

بخش هفتم: یافته‌های پژوهش

در ادامه گام‌های الگوی بردی برای بررسی قوانین کیفری اغتشاشات در ایران و انگلستان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بند اول: مجازات اغتشاش در قانون مجازات اسلامی ایران

به صورت کلی برای اغتشاشگران و برهم‌زنندگان امنیت، جرائم متعددی در نظر گرفته شده است که قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ و الحاقیه‌های سال ۱۳۹۹ به آن پرداخته است که در جدول (۱) به برخی از آن‌ها اشاره شده است.

جدول (۱): مجازات اغتشاش در قانون مجازات اسلامی

ماده	نوع جرم	مجازات جرم
۱۸۳	ایجاد هراس عمومی و سلب آزادی و امنیت مردم با توانایی استفاده از سلاح	محارب و مفسد فی الارض
۱۸۶	قیام مسلحانه گروهی در برابر حکومت	اعضاء و هواداران آن که در پیشبرد اهداف، تلاش موثر دارند محاربند اگرچه در شاخه نظامی شرکت نداشته باشند.
۱۸۷	قیام مسلحانه برای براندازی و یا تامین مالی و اسباب آن در جهت قیام مسلحانه	محارب و مفسد فی الارض
۲۸۶	ایجاد نا امنی و برهم زدن نظم عمومی با آتش زدن اموال عمومی	محارب و مفسد فی الارض
۴۹۸	تشکیل دسته (بیش از ۲ نفر) در داخل یا خارج از کشور با هدف برهم زدن امنیت	در صورت شناخته نشدن محارب محکوم شدن به حبس از ۲ تا ۱۰ سال

۴۹۹	عضویت در دسته‌های ماده (۴۹۸)	۳ ماه تا ۵ سال حبس (مگر آنکه از اهداف آن بی اطلاع باشد)
۵۰۰	فعالیت تبلیغی علیه نظام به نفع گروه‌ها و سازمان‌های مخالف	حبس از ۳ ماه تا ۱ سال
۵۰۸	همکاری با دول خارجی علیه نظام	در صورت شناخته نشدن محارب محکوم شدن به حبس از ۱ تا ۱۰ سال
۵۱۲	اغوا یا تحریک نمودن مردم با قصد بر هم زدن امنیت کشور	حبس از ۱ سال تا ۵ سال
۶۰۹	توهین به مسئولین بالا رده نظام	محکوم شدن به ۳ تا ۶ ماه حبس یا تا ۷۴ ضربه شلاق و یا ۵۰ هزار تا ۱ میلیون ریال
۶۱۰	اقدام برضد امنیت داخلی یا فراهم نمودن وسایل ارتکاب آن	در صورتی که عنوان محارب بر آنان صادق نباشد، محکوم شدن به ۲ تا ۵ سال
۶۱۸	تعرض و ایجاد اخلال در نظم و آرامش عمومی و بازداشتن مردم از کسب و کار	محکوم شدن به حبس از ۳ ماه تا ۱ سال و تا (۷۴) ضربه شلاق
۶۷۵	آتش زدن عمدی عمارت و هر محل مسکونی و دارایی متعلق به دیگری	محکوم شدن به حبس از ۲ سال تا ۵ سال
۶۷۶	آتش زدن سایر اشیاء متعلق به دیگری	محکوم شدن به حبس از ۳ ماه تا ۱ سال و ۶ ماه
۶۷۷	تخریب، تلف نمودن و یا از کار انداختن عمدی اشیاء منقول یا غیرمنقول	محکوم شدن به حبس از ۳ ماه تا ۱ سال و ۶ ماه. اگر میزان خسارت وارده ۱۰۰ میلیون ریال یا کمتر باشد محکوم شدن به جزای نقدی تا ۲ برابر معادل خسارت وارده
۹۶۸	اطهار اکاذیب به قصد تشویش اذهان عمومی به وسیله نامه، شکواییه، توزیع هرگونه اوراق چاپی یا خطی	محکوم شدن به حبس از ۲ ماه تا ۲ سال و یا شلاق تا ۷۴ ضربه

تحریک و انجام اعمالی که موجب تشویق مردم به ایجاد رفتارهای هنجارشکنانه و مخل امنیت داخلی کشور شود، در ماده ۵۱۲ قانون تعزیرات ذکر شده است به این شرح که هر کس مردم را به قصد برهم زدن امنیت کشور به جنگ و کشتار با یکدیگر اغوا یا تحریک کند، صرف نظر از اینکه موجب قتل و غارت بشود یا نشود به ۱ تا ۵ سال حبس محکوم می‌گردد. افرادی که اقدام به تخریب اموال دولتی و عمومی نمایند، بر حسب مورد مرتکب به مجازات قانونی یا جبران خسارت وارده محکوم می‌شوند. با توجه به اینکه با تخریب اموال عمومی، ممکن است اموال خصوص مردم نیز مورد تعرض قرار گیرد، مراجع قضایی و انتظامی با حساسایت بیشتری به آن ورود می‌کنند. در این باره ماده ۶۸۳ قانون مجازات اسلامی بیان می‌کند، هر نوع نهب و غارت و اتلاف اموال و اجناس یا محصولات که از طرف جماعتی بیش از ۳ نفر واقع شود، چنانچه محارب شناخته نشوند به حبس از ۲ تا ۵ سال محکوم خواهند شد. با توجه به اینکه تشویش اذهان عمومی، انجام فراخوان‌های هنجارشکنانه و آسیب رساندن به اموال به سلب آسایش مردم و آرامش عمومی منجر می‌شود، در ماده ۶۱۸ قانون مجازات اسلامی به آن اشاره شده است که هرکس با هیاهو و جنجال یا حرکات غیرمعتارف یا تعرض به افراد موجب اخلال نظم و آسایش و آرامش عمومی گردد یا مردم را از کسب و کار باز دارد به حبس از ۳ ماه تا ۱ سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد.

بند دوم: مجازات اغتشاش در قانون کیفری انگلستان

قوانین مربوط به مجازات اغتشاشات در انگلستان، همانند ایران به بررسی جزئیات جرائم مرتبط با اغتشاشات نمی‌پردازد و هیچ گونه قانون مکتوبی که مشخص نماید، رفتارهای مجرمانه تاجه اندازه می‌تواند در بردارنده مجازات باشد، وجود ندارد. لذا با توجه به حجم و تعدد جرائم در اغتشاش، دادگاه محدوده مجازات را برابر دستورالعمل‌های صدور حکم در نظر می‌گیرد و سپس به جزئیات هر جرم توجه می‌کند تا شدت آن را ارزیابی نماید. حق تجمع مسالمت‌آمیز تحت ماده ۲۱ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و بند ۲ ماده ۱۱ قانون حقوق بشر انگلستان در سال ۱۹۹۸ تعریف شده است که هرگونه محدودیت برای این نوع تجمعات، باید توسط قانون پیش‌بینی شده و متناسب با یک یا چند هدف مشروع مندرج در مقررات از جمله؛ منافع امنیت ملی، امنیت عمومی، نظم عمومی و حفاظت از سلامت عمومی باشد. لذا صرف شرکت در یک اجتماع مسالمت‌آمیز یا سازماندهی آن

نمی‌تواند جرم انگاری شود. بر اساس قوانین داخلی انگلستان، حتی معترضان مسالمت آمیز ممکن است به جرائمی مانند عدم رعایت شرایط و انسداد عمدی بزرگراه متهم شوند به گونه‌ای که پس از اظهارهای شفاهی و دادن زمان کافی به شرکت‌کنندگان برای توقف داوطلبانه فعالیت‌های خود، استفاده از ابزارهای پلیس توجیه‌پذیر است (افراسیابی و رستمی، ۱۳۹۴). در قانون کیفری انگلستان (۲۰۰۳)، بیان شده است در صورتی که گروهی بیش از ۱۲ نفر با هدف مشترک موجب به کارگیری خشونت یا تهدید به خشونت باشند و در نتیجه این اقدام آنان، اشخاص متعارف و با ثبات جامعه، امنیت شخصی خود را در خطر ببینند، جرم اغتشاش محقق خواهد شد و کسی که در این جمع اقدام به خشونتی نموده باشد به عنوان مباشر جرم و شرکت‌کنندگان در این جمع که خشونتی به کار نبرده باشند به عنوان معاون جرم شناخته خواهند شد. در حقوق انگلستان برای جرم اغتشاش، حداکثر ۱۰ سال حبس یا جزای نقدی نامحدود و یا جمع میان این ۲ مجازات، مقرر شده است. بعد از وضع قانون جنایت و بی‌نظمی در سال ۱۹۹۸، حداکثر مجازات در انگلستان برای اغتشاش و ناآرامی‌های داخلی حبس ابد در نظر گرفته شد. در مقام مقایسه، بی‌نظمی و نزاع خشونت آمیز، جرایم مشابهی هستند که به ترتیب حداکثر ۵ و ۳ سال مجازات دارند (هاشمی، ۱۳۸۲). از آنجایی که اغتشاش مستلزم خشونت است لذا طیف گسترده‌ای از رفتارهای گروهی را در بر می‌گیرد و متناسب با آن مجازات‌های متعددی در انتظار اغتشاشگران می‌باشد. اما به صورت کلی محدوده جرائم تدوین شده برای عمل مجرمانه اغتشاش در نظام قضایی انگلستان، به صورت زیر است.

- اگر شخصی سلاحی گرم و شبیه به آن در اختیار داشته باشد و نیت او ارتکاب جرم باشد، دال بر آن است که وی قصد داشته به هنگام انجام این اعمال سلاح با خود داشته باشد، حتی اگر اقدامی انجام نداده باشد.

- کسی که به دارایی و اموال متعلق به دیگری با نیت نابودی یا خسارت زدن تعرض نماید، چه آن وسیله نابود شود یا خسارت ببیند و یا حتی فعلیت آن به صورت کامل رخ ندهد، مجرم شناخته می‌شود و علاوه بر جریمه جبران تعرض به حداکثر ده سال زندان محکوم می‌شود

- چنانچه فردی به یک افسر پلیس حمله و اهانت نماید، متناسب با شدت و نوع عمل، حداکثر به مجازات ۲ سال حبس محکوم خواهد شد.

تحریک برای ایجاد بی نظمی و هرج و مرج در شبکه های اجتماعی (فیس بوک و...) محکومیت حداکثر ۵ ساله در نظر گرفته شده است
- در قوانین جدید انگلستان افزایش مجازات برای تخلف انسداد عمدی بزرگراه در نظر گرفته شده است که برای انسداد عمدی بزرگراه جریمه نامحدود مالی (حداقل ۱۰۰۰ پوند که با توجه به میزان ضرر وارد شده این مبلغ افزایشی است) و همچنین تا ۶ ماه حبس در نظر گرفت شده است.

- حداکثر مجازات اغتشاش در انگلستان در قوانین جدید ۱۰ سال است اما متناسب با شرایط حاکم بر جامعه و جریحه دار شدن اذهان عمومی، برای آن حبس ابد نیز در نظر گرفته شده است. در محکومیت های اجمالی اغتشاش حداکثر مجازات ۱۲ ماه حبس تعریف شده است. هنگامی که صحبت از اغتشاش می شود ممکن است انجام آن منجر به آسیب های جسمی و حتی مرگ شود که متناسب با شرایط سیاسی جامعه و ابزار مورد استفاده، حداقل ۵۰ سال زندان و حداکثر حبس ابد برای آن در نظر گرفته شده است (افراسیابی و رستمی، ۱۳۹۴).

بخش هشتم: بررسی مطالعه موردی

در این پژوهش به اغتشاشات انگستان در سال ۲۰۱۱ (مرداد ماه ۱۳۹۰) و ایران در آبان ماه سال ۱۳۹۸ پرداخته شده است. هسته اولیه اغتشاش در انگلستان، به بهانه مرگ مارک دوگان^۱ به دست پلیس تشکیل شد و به سرعت در چندین منطقه انگلستان گسترش یافت. با توجه به حجم ناآرامی های ایجاد شده، به برخی از دادگاه ها توصیه شد که با جرایم ارتكابی در جریان اغتشاشات به شدت برخورد نمایند. این توصیه به دادگاه ها اختیار تام داد تا دستورالعمل های مجازات موجود را نادیده بگیرند و احکام سنگین صادر کنند. به گونه ای که با حمایت مردم و در بازه زمانی کم تر از ۱۰ روز از اولین جلسه دادگاه پس از اغتشاشات، دادگاه ها و مراکز قضایی با بیش از ۱۰۰۰ متهم برخورد کردند. بر اساس آمار دولتی، میانگین مجازات زندان برای افرادی که متهم به شورش بودند بیش از ۵ سال بود، اما در برخی از شهرهای انگلستان، علاوه بر آتش سوزی، جرایم تسلیحاتی نیز وجود داشته است که منجر به محکومیت تا ۳۰ سال شد. در پرونده های مرتبط با اغتشاش که توسط قضات انگلستان

^۱ Mark Duggan

رسیدگی شد، دادگاه‌ها برای اغتشاش‌گران مجرم احکام زندان صادر نمودند که به طور متوسط ۲۵ درصد بیشتر از حد معمول بوده است. مواردی وجود داشته است که افرادی که مرتکب جرایم کوچک شده‌اند، احکامی دریافت کرده‌اند که اگر یک روز قبل از ناآرامی‌ها مرتکب همان جرم می‌شدند، آن مجازات را دریافت نمی‌کردند (نیوبرن^۱، ۲۰۲۱). با ادامه یافتن دادگاه‌های رسیدگی به جرائم اغتشاشات تعداد ۲۱۳۸ نفر مجرم شناخته شده و محکوم شدند. همچنین ۱۴۰۵ نفر با توجه به شدت و نوع ماهیت و پیامد اغتشاشات با مدت محکومیت بیش از ۴ برابر بیشتر از میانگین مجازات برای جرایم مشابه در سال ۲۰۱۰ بازداشت شدند. برابر اعلام مجامع قضایی در مجموع ۲۱۵۸ نفر مجرم شناخته شدند و مجموعاً بیش از ۱۸۰۰ سال حبس صادر شد (هولدو و بنگستن^۲، ۲۰۱۹). بررسی دیارتمان جوامع و حکومت محلی انگلستان^۳ (۲۰۱۳) نشان داد، تنوع در مجازات در نظر گرفته شده برای اغتشاشات سال ۲۰۱۱ نمود عینی‌تری از کاهش بار روانی آن در سطح جامعه بوده است به گونه‌ای که برای محافظت از مردم و کمک به جلوگیری از ارتکاب جرایم بیشتر توسط مجرمان، اعمال جریمه‌ها با توجه به میزان دارایی و همچنین میزان تاثیرگذاری در ایجاد ناآرامی‌های منطقه‌ای بوده است. همچنین سقف دریافت غرامت ۵۰۰۰ پوندی از سوی قربانیان مالی و جسمی در اغتشاشات سال ۲۰۱۱ حذف شد تا آن‌ها بتوانند از پرداخت غرامت بیشتری بهره‌مند شوند^۴.

وقایع آبان ۱۳۹۸ در ایران، با اعتراضات مردمی به دلیل بی‌تدبیری دولت در اجرای سیاست افزایش قیمت بنزین و نحوه اطلاع‌رسانی درباره آن آغاز شد. در تاریخ ۲۵ آبان در برخی شهرها، اعتراضات مسالمت آمیزی برگزار شد. اما توسط جریان‌های ضدانقلاب به آشوب‌ها و اغتشاشات خیابانی خشونت‌آمیز، تبدیل شد و پس از چند ساعت، اعتراضات به صورت هماهنگ و سازمان‌یافته در چندین شهر پیش رفت و گزارش‌های مختلفی از آتش‌زدن بانک‌ها، پمپ‌بنزین‌ها، حمله به مخازن نفت و انبار آذوقه‌های غذایی در شهرهای مختلف

^۱ Newburn

^۲ Holdo & Bengtsson

^۳ Department of Communities and Local Government

^۴ D.C. L. G. (۲۰۱۳). Government Response to the Riots, Communities and Victims Panel's final report, Bressenden Place, London.

منتشر شد. در اولین گزارش رسمی منتشر شده توسط منابع رسمی دولت (پایگاه تابناک)، خسارت به ۴۵۰ بانک، ۸۰ فروشگاه زنجیره‌ای، تخریب ۱۲۰ آمبولانس و ۴۰ پایگاه اورژانس، ۱۸۰ جایگاه سوخت گزارش شد و حجم تخریب‌ها و آسیب رساندن به اموال عمومی و خصوصی به سرعت در حال افزایش بود. میزان بالای تخریب‌ها، پراکنده بودن اغتشاشات، شباهت در خسارت‌های واردآمده و رفتارهای گروه‌های نفوذی در داخل جمعیت معترضان، نشان داد که اعتراضات مسالمت آمیز، به اغتشاش و تهدید علیه امنیت داخلی کشور تبدیل شده است. برابر شواهد متعدد، از سوی عوامل انتظامی هیچ‌گونه مقابله مسلحانه‌ای با مردم حاضر در خیابان‌ها رخ نداده است و تنها زمانی که اغتشاش‌گران قصد حمله به اماکن نظامی داشته‌اند، اقدامات پیشگیرانه انجام شده است. برابر اعلام رسمی وزارت کشور، در مجموع، تعداد ۲۳۰ نفر در حوادث آبان ماه جان خود را از دست دادند که ۲۰ درصد از آن‌ها از ماموران و عوامل تامین امنیت (بسیج و نیروهای مردمی) که توسط اغتشاش‌گران مسلح به شهادت رسیدند. ۲۳ درصد از جانب‌باختگان در درگیری مسلحانه با عوامل انتظامی و امنیتی و ۳۱ درصد در حمله به مراکز نظامی و انتظامی در حالی که مجهز به انواع سلاح‌های سرد و گرم بودند. همچنین ۲۶ درصد از افراد به دلایل نامعلوم و کشته سازی از سوی عوامل نفوذی در جریان اغتشاشات، جان باخته‌اند. برابر اعلام رسمی وزارت کشور، تعداد ۲۰۲۱ نفر در سطح کشور بازداشت شدند. افرادی که به دلیل هیجان‌زدگی در تجمعات حضور داشتند و در آتش زدن اموال عمومی و جان‌باختن افراد مختلف نقشی نداشتند، با اخذ تعهد آزاد، اما افرادی که در آسیب رساندن جانی به عوامل انتظامی و مردم، خرابکاری‌ها و آتش‌افروزی‌ها نقش داشتند و با دشمنان و عوامل رسانه‌ای آن‌ها در ارتباط بوده‌اند بازداشت و برای آن‌ها کیفر خواست صادر گردید. مجازات اعدام که در ذیل احکام محاربه قرار دارد، یکی از تفاوت‌های عمده و محسوس در قانون مجازات ایران و انگلستان است که از سوی دشمنان انقلاب اسلامی نیز بارها مورد انتقاد قرار گرفته است. اگر چه حکم اعدام دارای یک چارچوب محکم و مستند در قانون مجازات اسلامی است، اما در عمل به صورت بسیار محدود و با حصول شرایط خاصی اجرایی می‌شود. در ارتباط با اغتشاشات سال ۱۳۹۸ ایران نیز که بسیاری از ناهنجاری‌های امنیتی از سوی اغتشاش‌گران به وقوع پیوست و می‌توانست ظرفیت اجرایی نمودن حکم اعدام را داشته باشد، در عمل اجرایی نشد و احکام صادر شده در این خصوص که تنها ۳ مورد بوده است، به ۵ سال حبس

تعزیری تقلیل یافت. در ادامه با توجه مطالب ارائه شده در قوانین کیفری ایران و انگلستان، مرحله همجواری الگوی بردی تشریح می شود.

- یکی از اصلی ترین ضرورت ها و پیش نیازها برای امر تعیین کیفر، مهیا بودن زیرساخت های کسب اطلاعات مورد نیاز قاضی (اعم از اطلاعات مبتنی بر آمار و غیرآمار مربوط به بزه ارتكابی، بزه کار و بزه دیده، مجازات های اعمالی پیشین و اثرات آنها) در این زمینه است. یکی از اصلی ترین نقص ها در نظام عدالت کیفری ایران فقدان آمارهای جامع، به روز، کارشناسانه و هدفمند است (همتیار، ۱۳۹۱) که این کاستی، در ارتباط با اغتشاشات سال ۱۳۹۸ ایران مشهود بوده است و حتی ممکن است بار روانی منفی در سطح جامعه ایجاد نماید. در حالی که در انگلستان، شفافیت در ارائه آمارها و همچنین روزآمدسازی آن توسط مجموعه های متعددی انجام می شود که عموماً به صورت مستقل از بدنه حکومت هستند اما آمارها و جهت دهی آنها از شفاف سازی های ارائه شده به صورت مستمر مورد رصد و بررسی قرار می گیرد. علی رغم جامعیت قوانین حقوقی ایران در مقایسه با انگلستان، تنوع مجازات ها، در نظام حقوقی انگلستان، نمود برجسته ای دارد و این امر اختیارات قابل ملاحظه ای را برای قاضی در رابطه با انتخاب مجازات متناسب و عادلانه به وجود آورده است که در ارتباط با اغتشاشات سال ۲۰۱۱ مجازات های متنوعی که در گذشته وجود نداشته بود، اعمال گردید. برابر پژوهش همتیار (۱۳۹۱)، چنین ظرفیتی در مجازات های تعزیری نمایان است که می تواند نمود عینی تری نسبت به نظام حقوقی انگلستان داشته باشد زیرا مجازات های تعزیری از مرحله مجرم تا مرحله تعیین کیفر قانونی، در اختیار حاکمیت و قاضی است و در حالت انتخاب نوع و میزان مجازات، از اختیار تصمیم گیری گسترده تری نسبت به مجازات های حدود و قصاص و دیات برخوردار است.

- در کشور انگلستان، رفتار متهم قابلیت انستاب دارد که منجر به تعیین کیفر متناسب با شخصیت و متناسب با شدت جرم ارتكابی برای محکوم علیه می شود همچنین در انگلستان قاضی از اختیارات و صلاحیت بیشتری در تعیین کیفر برخوردار است و قضات در رابطه با طیفی از مجازات ها حق انتخاب دارند (مهرا و همکاران، ۱۳۹۶). که در اعمال تنوع در مجازات های اعمال شده در اغتشاشات ۲۰۱۱ به آن توجه شده است و علی رغم صدور آراء متعدد و حتی سختگیرانه، مداخله محسوس قاضی در تعیین مجازات، توجه به شخصیت مجرم و توجه به نقش بزه دیده در ارتكاب جرم، مورد توجه قرار گرفته است اما به نظر

می‌رسد در جریان بررسی جرایم اتفاق افتاده در اغتشاشات ایران) با صرف نظر از حصول شرایطی مقرر برای تخفیف در مجازات) میزان معینی از مجازات توسط قاضی ارائه شده است.

-عمل عناصر و یا گروه‌های آشوب‌گرو شورشی با لحاظ عناصر متشکله جرم، در چارچوب جرائم تعزیری است و قانونگذار در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ آن را جرم حدی محسوب کرده است (شفیع زاده و همکاران، ۱۴۰۰). لذا پویایی و انعطاف در صدور احکام متناسب با شرایط جامعه، می‌تواند در کاهش بار روانی اغتشاشات و معرفی بهتر راف‌ت اسلامی نقشی تعیین کننده داشته باشد که مواد ۱۹ و ۲۳ قانون مجازات اسلامی گویایی این ظرفیت مطلوب و فرصت ساز می‌باشد و بر خلاف اغتشاشات سال ۲۰۱۱ انگلستان، در اغتشاشات سال ۱۳۹۸ ایران به صورت مستمر از این ظرفیت، استفاده شد.

-بررسی مطالعه هاشمی (۱۳۸۲)، نشان داد قانون مجازات اسلامی ایران، از برخی جهات نسبت به حقوق انگلستان، مجازات خفیف‌تری در نظر گرفته است. به عنوان نمونه در بسیاری از موارد، مجرمین در جرم اغتشاش که بدون اسلحه سرد یا گرم اقدام به اغتشاش می‌کنند، مشمول مجازات ماده ۶۱۰ قانون مجازات اسلامی هستند. در این صورت می‌توان ادعا نمود که قانون ایران برای مخالفان سیاسی خود تا زمانی که دست به سلاح نبرده باشند، در مقایسه با قوانین انگلستان، از شدت کمتری برخوردار است. این ویژگی در ناچیز بودن تعداد بازداشت شدگان اغتشاشات سال ۱۳۹۸ ایران نسبت به اغتشاشات ۲۰۱۱ انگلستان، کاملاً مشهود بوده است.

-در قانون انگلستان، برای جرم اغتشاش علاوه بر ۱۰ سال زندان، جزای نقدی نامحدود نیز مقرر شده که در قوانین جزایی انگلستان برای کمتر جرایمی، حکم جزای نقدی نامحدود تعیین گردیده است. ولی در قانون مجازات اسلامی ایران چنین مجازاتی پیش بینی نشده است. علاوه بر این، در قانون ایران قصد اغتشاشگران باید «تبانی برای ارتکاب جرایم بر ضد امنیت داخلی یا خارج کشور باشد. ولی بر اساس قانون انگلستان، هدف مشترک اغتشاشگران حتی در صورتی که یک هدف قانونی هم باشد، هرگاه منجر به اعمال خشونت یا تهدید به آن شود، جرم اغتشاش محقق خواهد شد (همان منبع) که در این مقایسه می‌توان گفت، نوع مواجهه با اغتشاشگران در ایران از حساسیت بیشتری نسبت به انگلستان برخوردار است.

بزه‌های ارتكابی اغتشاشات بنابر رخدادن در زمان و محیط خاص، افکار و روحیات مردم را متشنج می‌کند و بالطبع مردم آرزوی صلح و آرامش دارند. اما باید توجه نمود که تعقیب و گریزها در این مورد، باعث تداوم وضعیت بحرانی می‌شود، ولی نادیده گرفتن بسیاری از جرایم ارتكاب یافته و به فراموشی سپردن آن‌ها (عفو عمومی)، می‌تواند بهتر و سریع‌تر جامعه را به وضعیت عادی خود برگرداند (میوه‌یان، ۱۳۹۷). وجود عفو عمومی در ساختار قضایی ایران بر پایه شریعت اسلام وضع شده است و این ویژگی در عفوهای گسترده افراد در اغتشاشات سال ۱۳۹۸ ایران نمود عینی‌تری داشته است اما نوع مواجهه نظام قضایی انگلستان بویژه با افرادی که برای اولین بار و با وجود اعمال مجرمانه سطحی در اغتشاش سال ۲۰۱۱ حضور داشتند، حتی در پژوهش‌ها و نقدهای سال‌های اخیر نیز بارها مورد بررسی قرار گرفته و می‌توان گفت رفتار نظام قضایی انگلستان توسط خانواده آن‌ها، به فراموشی سپرده نشده است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی تطبیقی مجازات اغتشاشات به توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه قوانین مجازات کیفری عمل اغتشاشات در کشورهای ایران و انگلستان پرداخت. بررسی در بخش توصیف نشان داد که ادبیات حقوقی عمل اغتشاش در هر ۲ کشور در چارچوب الزامات سیاسی و امنیتی قرار گرفته و با نوع مجازات تعیین شده آن عجین شده است. همچنین عمل اغتشاش به عنوان یک ناهنجاری اجتماعی، مدنی، سیاسی و امنیتی در نزد مردم شکل گرفته است و در نظرسنجی‌ها، مصاحبه‌ها و حضور میدانی، انزجار خود را از رفتارهایی که موجب سلب آسایش و آرامش روحی و جسمی جامعه می‌شود، نشان داده‌اند. پس تفسیر، همجواری و مقایسه این ماهیت نشان از تطبیق کامل انتظارات و مطالبات جامعه در هر ۲ کشور در بازگرداندن آرامش از سوی ارگان‌های نظامی و امنیتی دارد. بررسی مطالعات نشان داد که در ساختار بنیادین قوانین کیفری ایران به خوبی از ظرفیت احکام تعزیراتی که می‌تواند متناسب با شرایط و فاعل جرم و در بستر زمان اجرای جرم، قابل تغییر و منعطف عمل نماید، استفاده نشده است. اما در انگلستان به پویایی قوانین کیفری توجه بیشتری شده است. همچنین نبود پژوهش‌ها در حوزه جامع شناسی که نیازمند در اختیار داشتن آمار جرائم متقن و اعلام شده از سوی مسئولین قضائی است، در ایران مشهود و ضروری است. همچنین بررسی مطالعه موردی پژوهش نشان داد، علی‌رغم

وقوع جرایم مشترک از سوی اغتشاشگران در ایران و انگلستان، نظام قضایی انگلستان در بسیاری از موارد، با عدول از دستورالمعل‌ها و قوانین ثبت شده، مجازات‌های متعددی را اعمال نموده است به گونه‌ای که برخی از این مجازات‌ها تا قبل از وقوع اغتشاشات سال ۲۰۱۱ هیچگونه سابقه اجرایی نداشته است. همچنین علیرغم وجود مجازات‌های متنوع در انگلستان اعمال تخفیف برای مجرمانی که به صورت احساسی در اغتشاشات شرکت نموده اند، به ندرت اعمال شده است. زیرا تعدد بازداشت شدگان و همچنین اعمال نمودن شرایط سختگیرانه در مواجهه با آن‌ها در پژوهش‌ها و گزارشات متعدد انگلستان مورد انتقاد قرار گرفته است. به عبارت دیگر می‌توان گفت، مجازات‌های اعمال شده بیشتر از آنکه جنبه پیشگیرانه داشته باشد، بر اساس اقدامات تلافی جویانه اجرایی شده است. در حالی که وجود ساختاری دینی به نام ولی فقیه در راس نظام قضایی ایران، به اعمال نمودن تخفیفات گسترده در خصوص اغتشاشگران و همچنین گذشت و عفو همگانی در بازگشت آن‌ها به آغوش جامعه، توجه بیشتری دارد.

منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

- بیاتی، علی. (۱۳۹۹). نظام حقوقی حاکم بر پاسداشت نظم عمومی و تضمین آزادی اجتماعات (با تأکید بر رویکرد دیوان عدالت اداری)، فصلنامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری، ۲(۲): ۶۷-۹۴
- توحیدی نافع، جواد. (۱۳۹۴). تعیین مجازات در نظام قضایی ایران و مطالعه تطبیقی آن با حقوق انگلستان، رساله دکترای فقه و حقوق جزا، دانشگاه شهید مطهری (ره).
- هاشمی سید حسین. (۱۳۸۲). زمینه‌های اغتشاش و راه‌های پیشگیری از آن، نشریه رواق اندیشه (مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما)، ۳(۱۹): ۵-۱
- جعفری خسرو آبادی، نصراله. (۱۳۹۶). جایگاه ستون فقرات نظام حقوقی رومی ژرمنی در حقوق اسلام و ایران: تحلیل فقهی حقوقی تقسیم بندی حقوق عینی و دینی. پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، ۴(۴): ۲۴-۱
- هریسی نژاد، کمال الدین. (۱۳۸۸). تاملی در عوامل تاثیرپذیری حقوق نوین ایران از نظام حقوقی رومی - ژرمنی، طالع‌ات حقوق خصوصی (حقوق)، ۲(۳۹): ۳۸۲-۳۶۹
- برادلی و اولینگ تر جمه توکل حبیب زاده (۱۳۸۵) منابع و ماهیت قانون اساسی انگلستان، فصل دوم از کتاب حقوق اساسی و حقوق اداری. ۲۹-۱
- مهرا، نسرين. (۱۳۸۷). رهنمودهای تعیین مجازات در انگستان و ولز، فصلنامه حقوق، ۳(۴۰): ۳۵۳-۳۳۵
- مهرا، نسرين؛ قروچی بیگی، مجید؛ موذن، عباس. (۱۳۹۶). تحلیل تطبیقی الگوهای کیفردهی در نظام کیفری ایران و انگستان، پژوهش حقوق کیفری، ۶(۲۰): ۱۴۰-۱۰۵
- همتیار، عبدالحمید. (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی انواع مجازات‌ها در نظام حقوقی ایران و انگلستان، کارآگاه بهار، ۵(۱۸): ۷۷-۴۴
- باقریان فر، مصطفی؛ نصرافهانی، احمدرضا؛ آهنگیان، محمدرضا. (۱۳۹۹). مطالعه تطبیقی چگونگی ارزشیابی از درس در دانشگاه‌های ایران و دانشگاه‌های برتر جهان، اندیشه‌های نوین تربیتی، ۲(۱۶): ۷۴-۲۹

- خراشادی زاده، فاطمه؛ کریمی مونقی، حسین. (۱۳۹۶). مقایسه تطبیقی نحوه اجرای استراتژی نظام مند بودن در برنامه درسی کارشناسی پرستاری کشورهای امریکا، کانادا و استرالیا، مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد، ۲(۱۲): ۲-۱۲
- صفایی، سید حسین (۱۳۸۹). درآمدی بر حقوق تطبیقی و دو نظام بزرگ حقوقی معاصر، تهران انتشارات میزان.
- شهبازی برگر، وحید. (۱۳۹۰). حقوق تطبیقی و ویژگی های آن، مجله ی حقوقی، ۴(۷): ۲۶-۱۵
- میوه‌یان، میلاد (۱۳۹۷). بررسی و تحلیل بخشش و عفو محکومان کیفری، پژوهش‌های حقوقی قانون یار، ۱(۱۱): ۸۳-۶۵
- شفیع‌زاده، محمود، جانی‌پور، کرم، عامری نیا، محمد باقر. (۱۴۰۰). بررسی جرم شناختی اعتراض، آشوب و شورش با نگاهی به جایگاه آنها از منظر حقوقی. مجله پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۱۲(۴۸): ۲۰-۱

ب) منابع لاتین

- Tim Newburn, T. (2021). *The Causes and Consequences of Urban Riot and Unrest -Annual Review of Criminology, Vol. 4: 53-73*
- Markus Holdo, M., Bengtsson, B. (2019). *Marginalization and Riots: A Rationalistic Explanation of Urban Unrest, Vol. 8, Pages 162-179, Published online in <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-061020-124931>*
- Lazarus, L., Atrey, SH & Martin, R. (2020). *The Law on Policing Peaceful Protests, University of Oxford Bono Publico.*